

KÖZLEMÉNYEK

SZEKERESNÉ DR. NISZLER MÁRIA

A TÁTI HÍDFŐ*

1945 márciusában az antifasiszta szövetséges hatalmak utolsó megsemmisítő hadműveletekre készültek a hitleri Németország ellen. A szovjet főparancsnokság a Varsó—Berlin főiránnyal egyidőben támadó hadműveletet indított Bécs elfoglalására is. A nyugati arcvonalon az amerikai—angol—francia csapatok mélyen benyomultak Németország területére, s a harcok már keleten is német földön vagy annak közvetlen közelében folytak.

Ennek a gigászi küzdelemnek a keretében került sor a bécsi támadó hadműveletre, amelynek az volt a feladata, hogy megnyissa Németország délkeleti bejáratát, megfossa a Wehrmachtot utolsó olajforrásaitól és az osztrák hadiipari üzemektől, mindenekelőtt pedig befejezze Magyarország felszabadítását.

A szovjet főparancsnokság néhány nappal Budapest felszabadítása után, február 17-én utasítást adott a 2. és 3. Ukrán Frontnak, hogy készüljön fel a bécsi támadó hadműveletre. A direktíva a 2. Ukrán Front elé azt a feladatot állította, hogy a Dunától északra, Érsekújvár, Malacki, Znojmo általános irányban mérjen csapást, ezzel egyidejűleg balszárnyával a Dunától délre is támadjon. Foglalja el Pozsonyt, Brnót és Znojmot, továbbá a 3. Ukrán Fronttal együttműködésben vegye birtokba Bécset, majd támadjon tovább Pilzen általános irányban.

A hosszan elhúzódott és rendkívüli erőfeszítéseket követelő budapesti hadművelet után a két front egy hónapot kapott a felkészülésre. Ezen idő alatt azonban az eredeti támadási tervet jelentősen meg kellett változtatni, mivel a németek február 17-én a Dunától északra, majd március 6-án a Balaton—Vencencei-tó között erőteljes támadásokat indítottak, előbb a 2., majd a 3. Ukrán Front védelme ellen. Északon a németeknek sikerült a 2. Ukrán Front 7. gárdahadseregét kiszorítani a Komáromot veszélyeztető garami hídfőből. Ezzel a 2. Ukrán Front lehetőségei a bécsi támadó hadművelet végrehajtásában kedvezőtlenül módosultak, amit a 3. Ukrán Front márciusi balatoni védelmi hadművelete idején bekövetkezett erőeltolódások csak tovább fokoztak. A 6. SS páncélos hadsereg megjelenése a Dunántúlon szükségessé tette a szovjet hadseregek átcsoportosítását a 3. Ukrán Front arcvonalszakaszára. A március 9-én kiadott szovjet főparancsnoksági direktíva megváltoztatta a bécsi támadó hadmű-

* A szerző a felszabadító harcok egyik epizódját dolgozza fel írásában: a táti hídfő szovjet harcosainak emlékét örökíti meg. A témaválasztást két tényező befolyásolta: egyrészt a szerző a táti hídfő közvetlen közelében lakik, másrészt férje a 83. tengerészgyalogos dandár kötelékében harcolt Magyarország felszabadításáért. Férje révén került kapcsolatba a harcok szovjet résztvevőivel. A velük folytatott levelezés során kerültek a birtokába azok a visszaemlékezések, amelyeket munkájában felhasznált. — A szerk.

velet főcsapásának irányát, áthelyezte azt a 3. Ukrán Front sávjába azzal, hogy azt Székesfehérvár—Gánt terepszakaszról Pápa—Bécsújhely irányába mérje.

Így a hadműveleti terven belül a 2. Ukrán Front szerepe is megváltozott. A Dunától északra levő magasabbegységeinek a Garam elérése után ideiglenesen át kellett menniük védelembe, míg a Dunától délre támadó 46. hadseregnek — együttműködve a 3. Ukrán Front jobbszárny hadseregével — március 17—18-án támadást kellett indítania azzal a feladattal, hogy a szemben álló ellenséges erők bekerítése és szétzúzása után támadását tovább fejlessze Győr irányába.

Az 1945 márciusi katonai helyzet rövid ismertetése is érzékelteti, hogy a házánkát felszabadító szovjet fegyveres erőknek hatalmas erőfeszítéseket kellett tenniük a makacsul védekező fasiszta csapatok szétzúzására. Minden egyes magyar falu és város felszabadításáért szovjet katonák áldozták életüket.

A 2. Ukrán Front 46. hadseregének támadási sávjában, Tát körzetében, a Dunai Flottilla által partra tett deszant harcainak bemutatása még érzékeltetőbbé teszi ezt a hősies küzdelmet. Könyvészeti, folyóirati, levéltári anyagokra és visszaemlékezésekre támaszkodva igyekszem rekonstruálni e deszanthadművelet megszervezését és a hídfőben lezajlott harcokat. Munkámmal szeretnék örök emléket állítani azoknak a szovjet hősöknek, akik részt vettek ennek a sikeres deszanthadműveletnek a végrehajtásában és az eddig megjelent publikációkon túlmenően részletesebben bemutatni a Tát határában lezajlott eseményeket.

*

A bécsi támadó hadműveletben a 46. hadsereg a 2. Ukrán Front balszárnyán, a főcsapás irányában helyezkedett el. Állományába tartozott a 10. gárda-lövészhadtest, a 23., 68., 75., 18. lövészhadtest, (összesen tizenkét lövészadosztály), a 83. tengerészgyalogos dandár, a 6. gárda-harcokosihadsereg, a 2. gárda-gépesített hadtest és egyéb tüzérhadosztályok, dandárok.

A 46. hadsereg előtt a 711., a 96. német, a 23. magyar gyaloghadosztály és az 1. huszáradosztály rendezkedett be védelemre.

Ezek az ellenséges egységek a következőképpen helyezkedtek el:

A 23. magyar gyaloghadosztály Esztergom körzetében.

A 711. német gyaloghadosztály arcvonala nyugatról megkerülte Dorogot, majd déli irányban Csolnok nyugati szélén Sárísápon, Epöl-keleten át Szomor-északig húzódott.

A 96. német gyaloghadosztály Szomor, Felsőörspusztá, Nádorpusztá-dél, Csabdi, Felsőgalla-kelet és Körtvélyespusztá szakaszán védett.

Az 1. magyar huszáradosztály erői a hegygerincen, a Gánttól nyugatra levő útkiszögellésig rendezkedtek be védelemre.¹

A bécsi támadó hadműveletet 1945. március 16-án a 3. Ukrán Front szakaszán a 9. és 4. gárdahadsereg csapatai indították meg.

Egy nappal később, március 17-én hajnalban készült támadásra a 46. hadsereg. A hadsereg parancsnoka 16-án este utasította a hadtesteket, hogy hadosztályonként egy-egy zászlóaljjal hajtsanak végre harcfelderítést.

A balszárnyon harcoló hadosztályok március 17-én 30 perces tüzérségi tűzcsepás után megindították támadásukat és a nehéz, erdős-hegyes terepen 5—10 kilométert nyomultak előre.

¹ Nagy Gábor: A 46. hadsereg tevékenysége 1945. március 16—április 4-ig a bécsi támadó hadműveletben. Hadtörténelmi Közlemények (a továbbiakban — HK) Budapest, 1970. 1. sz. 41—62. o.

A hadsereg jobbszárnyával és középhadtestével szemben a németek szilárd ellenállást tanúsítottak. Kilenc ellenlökést hajtottak végre.

Wöhler és Balck tábornok attól félt, hogy a 46. hadseregnek sikerül leküzdenie a Vértes hegységet, kifut a Kisalföldre, és gyorsan elfoglalhatja Komáromot. Ezért a 92. motorizált és a 352. rohamlöveg-dandárt, majd a 356. gyaloghadosztályt átcsoportosították a 46. hadsereg elé.

Március 18-án a 46. hadsereg tovább szélesítette áttörését és előretört a Vértes hegységtől Komárom irányába, ezért a 6. páncélos hadosztályt átdobták Kisbér—délkelet körzetébe, hogy útját állja a támadó szovjet csapatoknak. A 8. hadseregtől a Feldherrnhalle páncélgránátos hadosztály részeit átirányítják Komárom körzetébe a hídfő védelmére.

A 96. és a 711. német gyaloghadosztály védelmi szakaszán támadó szovjet csapatokat a németek ellenlökésekkel megállították.

Március 19-én a 46. hadsereg tovább támadott a Vértes hegységtől nyugatra és kiért a síkságra. Ekkor Malinovszkij marsall ütközetbe vetette a 2. gárdagépesített hadtestet, amely március 20-án délben Dunaalmásnál elérte a Dunát és ezzel bekerítette a németek Esztergom—Tatatóváros csoportosítását.

Malinovszkij marsall több utasítást adott ki a fasiszta erők megsemmisítésének meggyorsítására.

Ezzel egyidőben megparancsolta a Dunai Flottillának és a 83. tengerészgyalogos dandár parancsnokának, hogy hajtsák végre a tervezett deszanthadműveletet.

A deszanthadművelet előkészítése

A 2. Ukrán Front parancsnoka február végén a 46. hadsereg sávjában előrevonta a Dunai Flottillát és a 83. tengerészgyalogos dandárt, hogy készüljenek fel új feladat végrehajtására.

A Dunai Flottilla — parancsnoka G. N. Holosztyakov ellentengernagy, törzsfőnöke A. V. Szverdlov elsőosztályú kapitány — állományában 1945 márciusában 33 páncélosnaszád, 14 aknarakó motoros bárka és 10 aknaszedő hajó volt, valamint a 64. önálló ködvető és gázmentesítő osztály, ezen kívül egy önálló repülőszázad 7—8 repülőgéppel.

A 83. tengerészgyalogos dandár — parancsnoka L. K. Szmirnov ezredes — 3 zászlóaljból (a 16., K. I. Szakovics őrnagy, a 144., V. P. Bisztrov őrnagy és a 305. zászlóalj, D. D. Martinov őrnagy parancsnoksága alatt), valamint 3 tüzérosztályból és kiegészítő alegységekből állt, összesen 4000 fővel.

G. N. Holosztyakov ellentengernagy az 1. folyami dandárt (Kercs), melynek P. I. Gyerzsavin másodosztályú kapitány volt a parancsnoka, március 1-re Visegrád körzetébe rendelte. A 2. (Szulina) folyami dandárt, parancsnoka A. F. Arszavkin másodosztályú kapitány, Vác körzetében. A 83. tengerészgyalogos dandárt pedig Szob, Visegrád, Nógrádverőce, Dömös, Nagymaros körzetében összpontosították.

Az egyik résztvevő így ír erről az időszakról: „Február 20-án Nógrádverőcére irányítottak minket. Itt és a környék falvaiban pihenőt kaptunk. A hozzánk küldött kiegészítésből azonban arra lehetett következtetni, hogy új deszantművelet előtt állunk.

Március első napjaiban dandárunkat átdobták a Duna jobb partjára, egy mélyen szép vidékre. Erről a helyről úgy tűnt nekem, hogy a hegyek szinte a folyó felett lebegnek. Lankáin szanatóriumok voltak és jó módú emberek üdülői.

Jegyzetfüzetembe feljegyeztem, hogy ezt az üdülőt akkor Horthy-telepnek hívták.

Körös-körül olyan mélységes volt a csend és a békesség, hogy szinte hihetetlennek tűnt, hogy valahol, még hozzá nem is messzire tőlünk, tombol a háború, vér ömlik és a fiatal életetek százai erőszakos halállal halnak meg.

Egész március 15-ig éltük ezt a békés életet. Délután 13 órakor riadóztattak. Vége lett a nyugalmas napoknak. Mindnyájan tudtuk, hogy új harci feladat előtt állunk.

A támadás napját és óráját a legszigorúbb titoktartás fedte. De azt, hogy közeli lehet, a felkészülésből mindenki sejtette.”²

Március 16-án a német légi felderítés észlelte a szovjet erők felvonulását, és azt a levegőből géppuskatűzzel zavarta.

G. N. Holosztyakov ellentengernagy eligazítást tartott egy dömösi házban azoknak a parancsnokoknak, akik részt vettek a tervezett deszanthadműveletben. Az ellentengernagyon kívül jelen volt A. V. Szverdlov elsőosztályú, P. I. Gyerzsavin másodosztályú kapitány, J. D. Paszmurov őrnagy, a partvédő üteg, L. K. Szmirnov ezredes, a 83. tengerészgyalogos dandár parancsnoka, a deszantot szállító hajók parancsnokai és többen a deszanthadműveletben részt vevő tisztek közül. Összesen körülbelül 30 személy szorongott az egyébként tágas szobában, amelynek falán hatalmas térkép függött, s azon már bejelölték a deszant útvonalát.

Holosztyakov ellentengernagy ismertette Malinovszkij marsall parancsát, amelyben azt a feladatot állította a Dunai Flottilla és a 83. tengerészgyalogos dandár elé: készüljenek fel egy zászlóalj erejű deszant partra tételére Tát körzetében, azzal a feladattal, hogy az vágja el a németek esztergomi csoportosításának visszavonulási útját, zárja el a Budapest—Bécs műutat és az Esztergom—Komárom vasútvonalat. A dandár másik két zászlóalja Esztergom felszabadítása után egyesül a táti hídfőben harcoló zászlóaljjal, majd a 10. gárda-lővészhadtesttel együtt nyomul előre Győr irányába.

A feladat végrehajtása gondos előkészítést követelt, mivel a hajók útját akadályozták a németek által 1944. december 26-án felrobbantott esztergomi híd Dunába zuhant roncsai, másrészt a deszantnak a kiszállás helyéig mindkét oldalon ellenséges partszakasz között kellett 14 kilométert hajóznia. A szövetségesek repülőgépei 1944 nyarán mágneses indukciós aknákkal szórták tele a Dunát, hogy ezzel a fasiszta német hadsereg Dunán lebonyolódó utánpótlását megbénítsák. Most azonban a Dunai Flottilla harci egységeit és a vízi utánszállítását is veszélyeztették.

L. K. Szmirnov ezredes, a 83. tengerészgyalogos dandár parancsnoka és P. I. Gyerzsavin másodosztályú kapitány megszervezte a deszantot szállító hajók útvonalának a felderítését. Március 14—19 között légifelvételeket készítettek a Duna Esztergom—Komárom közötti szakaszáról, a németek állásairól. Az arcvonal közelébe hajóztak, és megsejlelték a felrobbantott esztergomi hidat. De sem a légi, sem a vízi felderítés nem adott megnyugtató választ arra a kérdésre, átjuthatnak-e a hajók a vízbe hullott roncsok között.

Ekkor Gyerzsavin kapitány felment a deszantot szállító hajók parancsnokai-val a Duna északi partján emelkedő egyik dombra, a partvédő ütegek állásai-ba. Erről a magaslatról nagyon jól be lehetett látni az egész terepet. A kapitány megmutatta a tiszteknek a tervezett áttörés helyét.

A szemrevételező tisztek úgy vélték, hogy a hajók átjuthatnak a hídroncsok között, de a biztonságos áthaladáshoz helyszíni felderítésre van szükség.

2 A. T. Csub felderítő visszaemlékezése.

Ennek megfelelően 1945. március 17-én éjjel Szobról elindítottak egy motorcsónakot három felderítővel, hogy megfelelő átjárót keressenek a hidpillérek között. A grúz Alekszej Csheidzen kívül Vaszilij Globa és Ljubisa Zsorzsevics, egy jugoszláv partizán, volt a csónakban. (Ljubisa Zsorzsevics a háború előtt hajóskapitány volt és nagyon jól ismerte a Dunát.)

A felderítők először hosszú csákllyákkal tapogatták a víz medrét, majd a csónak szélébe kapaszkodva, lábukkal keresték a roncokat, nehogy a hajók, ha az ellenséges partok között szerencsésen eljutnak a hídhöz, léket kapjanak. A márciusi hideg víz görcsbe rándította lábukat, de végül is háromórás megfeszített kutatás után a jobb parttól számított harmadik és negyedik pillér között felderítették a megfelelő átjárót.

Alekszej Csheidze így számolt be a felderítésről:

„... Sötét éjszaka volt. Könnyű, gyors járatú csónakunk felfelé húzott a Dunán. A kormánynál ültem és erősen figyeltem. Mellettem ült V. Globa törzsőrmester a második szakaszunkból és a szerb L. Zsorzsevics.

Mikor elértük a felrobbantott hidat, egyenként ereszkedtünk a vízbe. A hideg víz szinte perzselt, de mégis megkerestük az átjárót a hajók számára. Ezután gyorsan visszatértünk az állomáshelyünkre és a felderítés eredményéről beszámoltunk a flottaparancsnoknak.”³

1945. március 18-án a 83. tengerészgyalogos dandár tüzérsége elfoglalta kiejelölt állásait az Esztergomhoz közeli dombokon. (A tüzérosztály parancsnoka I. H. Moszkalenko őrnagy, a törzsparancsnok M. L. Zsevcsik őrnagy, az ütegparancsnok L. A. Kulcsitszkij százados. A szakaszparancsnokok A. N. Kirillov hadnagy, N. Sz. Szavkin hadnagy és I. M. Szamohvalov főhadnagy.) Ugyanott helyezték el N. I. Albescsenko őrnagy páncéltörőit és V. I. Jeldigin őrnagy aknavetőit is.

A T. Csub felderítő erről a napról a következőket írja: „Ezen a napon az ütegünknel támadás előtti élet folyt. Az ágyúkhöz szállították a löszert, a lövegek kezelők sűrögtek a lövegek körül. Mi felderítők az ellenség állásait fürkésztük. Különösen nyugtalanított bennünket a Duna túlsó partja, ahonnan tüzérségi rajtaütésen kívül ellenséges deszantra is számíthattunk.”

Fent a Szamárhegyen⁴ volt a tüzérosztály felderítőinek álláspontja. Innen jól megfigyelhették az ellenség védelmét és a Duna bal partját.

Basaharcon⁵ helyezkedtek el N. Sz. Szavkin hadnagy lövegei. Nem kis feladatot jelentett a tüzérségnek a magas dombra vontatni az 1200 kilogrammos ágyúkat. Erről N. Sz. Szavkin ezt írja: „Dandárunk Budapest felszabadulása után csak rövid ideig tartózkodott Visegrádon, mert előre nyomultunk Esztergom felé. Úgy emlékszem, hogy a mi 76 milliméteres lövegekkel ellátott tüzérosztályunk a Duna-kanyarban, néhány kilométernyire Esztergomtől, egy téglagyárral szemben emelkedő 500—600 méter magas dombon foglalt állást. A négy 76 milliméteres, egyenként 1200 kilogramm súlyú ágyúnak utat kellett nyitnunk a fás, bokros domboldalon, hogy fel tudjuk a lovakkal vontatni. Egy-egy ágyú elé 16 lovat fogtunk be. Feszültek a hevederek, a lovak gyakran megcsúsztak a meredek, sikos domboldalon. Félúton váltani kellett őket. Mire az összes ágyút felvontattuk a dombra, besötétedett.”⁶

A dandár tüzérségén kívül J. D. Paszmurov őrnagy két partvédő ütege — az 508. 122 milliméteres és a 492. SZAU—76 milliméteres lövegekkel — is felké-

³ Kommunizist, 1976. május 8. sz.

⁴ A Szamárhegy 5 kilométernyire fekszik Esztergomtől.

⁵ Basaharc 7—8 kilométernyire van Esztergomtől.

⁶ N. Sz. Szavkin visszaemlékezése.

szült a hajók útjának a biztosítására. Mivel ezek messzehordó lövegek voltak, a hídfő védelmét is feladatuk kapták.

1945. március 19-én besötétedéskor Alekszej Csheidze vezetésével útra kelt hat felderítő, hogy a hajók útvonalán elhelyezkedve, fényjelzéseikkel segítsék a motoros páncélnaszádokat a tájékozódásban.

A Dunai Flottilla hidrográfiai szolgálata jelzéseket és világító bójákat helyezett el a Dunán. Ezek segítették a hajók tájékozódását a nehéz hajózási körülmények között, de az arcvonal közelébe és az ellenség védelmének mélységébe felderítőket kellett küldeni.

A híd közelében fekvő helembai sziget elején Vasziliy Globa helyezkedett el, Georgij Veretyenyik és Alekszej Gura a szigeten, megfelelő távolságban egymástól, Ljubisa Zsorzsevics pedig a szigetnek a híd felé néző végén foglalt állást. A motorcsónakhoz erősített két kis csónakot a megtalált átjáró jobb és bal szélénél horgonyozták le. Itt Arkagyij Malahovnak és Georgij Kocarnak kellett az átjáró széleit lámpásaikkal jelezniük, hogy a naszádok pontosan manőverezve átjussanak a hídpillérek között.

Csheidze, miután valamennyi bajtársát az előre kijelölt helyen baj nélkül kihajózta, azonnal visszatért a parancsnokságra és jelentette, hogy feladatát végrehajtotta.

20 óraker Visegrád felett, az 1696. folyamkilométernél gyülekeztek a hajók, hogy felvegyék a deszantot. A behajózásért felelős tisztnek, K. I. Butvin kapitánynak, és helyettesének, I. F. Opalenov főhadnagynak kellett kijelölnie a naszádokra behajózó alegységeket.

A deszantot szállító konvoj az 5., 7., 111., 115., 131., 134., 161., 232., 234. és 242. számú páncélosnaszádokból állott.

A katyusákkal felszerelt, tűztámogatást biztosító hajóraj a 336. és a 434. számú páncélosnaszádból, valamint a 18. számú aknarakó motorosbárkából állt. Parancsnok A. A. Karpenjuk főhadnagy, helyettese P. I. Zsilkin hadnagy, politikai tiszt.

A tűztámogatást biztosító hajóraj a deszant behajózásakor kifutott az 1699. folyamkilométerig és a jobb part mentén járőrözött.

Biztosítási feladatot kapott még a 411. számú páncélosnaszád, a 220. és a 223. számú aknaszedő hajó (parancsnokuk V. A. Birjuk főhadnagy, helyettese I. SZ. Haliulin kapitány, politikai tiszt).

A tartalékot a 23., 24., 29. számú aknarakó motoros bárkák képezték (parancsnok N. G. Nyikityin kapitány, helyettese N. I. Belkin hadnagy).

21 óraker kezdődött a 144. zászlóalj behajózása. Először az aknavetőket, nehézpuskákat, kis űrméretű ágyúkat, lőszeresládákat, rádió adó-vevőkészülékeket rakták be. Ezt követően a katonák egymás után léptek a hajópallóra. A katonák személyi felszerelése a következő volt: mellükön keresztbe vetett géppisztoly, övükben kés és rövid nyelű ásólapát tokban, táska gránátokkal, kulacs, a hátukon jól megtömött hátizsák, melyben két napra elegendő élelmiszer és lőszer volt.

Ez a megterhelés nem okozott nekik különösebb nehézségeket. Jól tápláltak és edzetten voltak. Teljes felszerelésben is könnyedén, zajtalanul mozogtak.

A deszant tagjait előzőleg gyakoroltatták és felkészítették arra, hogyan szálljanak be a hajókba, hogy a szűk hajófedélzeten minél több lőszeresládát és egyéb katonai felszerelést tudjanak elhelyezni. Hogyan szálljanak partra csendben, „hurrá” kiáltások nélkül.

A tengerészek a feladat végrehajtása előtt minden riadót a legnagyobb fegyelmettséggel hajtottak végre, mert nem tudták, hogy gyakorlatról vagy már a valódi, ellenség mögötti partraszállásról van-e szó.

A behajózás körülbelül egy órát vett igénybe. A súlyosan megterhelt hajók alig egy méternyire emelkedtek ki a vízből.

A deszantba a 144. zászlóalj 1., 2., 3. századának legtapasztaltabb és legbát-rabb katonái közül választották ki a harcosokat. Parancsnokuk V. P. Bisztrov őrnagy lett. Megerősítésül alárendelték a 472. rohamszázadot P. I. Kirszanov hadnagy, valamint egy lövészsorozat, A. A. Kuzmicsev százados parancsnoksága alatt. A deszant teljes létszáma 536 fő volt.

V. P. Bisztrovot az előző napokban nevezték ki őrnaggyá. Fiatalkora ellenére már komoly harci tapasztalatokat szerzett a partraszállásoknál. A deszantművelet törzsparancsnoka A. A. Szidorovics százados. A. A. Csheidzét — mivel ő már kétszer megjárta a hidig a vízi utat — a vezérhajóra vezényelték, melyen I. A. Balabuha főhadnagy parancsnokolt, azzal a feladattal, hogy figyelje a hajók útvonalában kirakott felderítők jelzéseit. Ezen a hajón egy magyar révkalauz is tartózkodott, a dömösi Legény István, aki nagyon jól ismerte a Duna ezen szakaszát és segítette a hajók irányítását.

21.30 órakor felszálltak az 5. légihadsereg bombázói és vadászrepülői és megkezdtek Esztergom, Párkány és Tát bombázását, hogy eltereljék az ellenség figyelmét a készülő akcióról.

21.45 órakor csendben kifutott a vezérhajó Visegrád térségéből. A többi egymás után zárkózott fel utána, majd konvojja alakulva, négyszáz-ötszáz méterre követték egymást. Mihelyt a vezérhajó elérte az 1699. folyamkilométert, a tűztámogatást biztosító hajók 22.00 órakor elfoglalták helyüket a hajókaraván élén, hogy hegymenetben együtt haladjanak a kijelölt célpont felé.

A fényjelzéseket leadó felderítők segítségével szerencsésen átjutottak Helemba sziget mellett, az útjukba eső legkritikusabb, gázlós Duna-szakaszon. 23.48 órakor Butvin kapitány rádióon jelentette, hogy a hajók már áthaladtak az arcvonalon és megközelítették a hidroncsokat.⁷

1945. március 20-án 00.20 órakor érte el az első hajó a hidroncsokat és 00.25 órakor szerencsésen áthaladt közöttük.

A német és a magyar partvédelem azonban felfedezte őket. Világító rakétákat lőttek fel és különböző kaliberű lövegekből tüzeltek a hajókra, de kárt már nem tudtak bennük tenni. A gépfegyver-lövedékek hatástalanul pattogtak le a hajók páncélzatáról.

Az ellenséges elhárítás késedelmének az volt az oka, hogy amikor a kísérő hajók és a deszantot szállító páncélosnaszádok Esztergom térségébe értek, a szovjet 5. légihadsereg 312. századának bombázó gépei és vadászrepülői a Duna felett keringtek. Az alacsonyan szálló csatagépek, a katonák nyelvén „púposok” vagy „sturmovikok”, motorzúgásukkal elnyomták a hajómotorok hangját. Így sikerült a naszádoknak a német és a magyar partvédelem mellett szinte észrevétlenül elhaladniuk. Csak a 7. számú páncélosnaszád, melynek parancsnoka V. N. Nyikolszkij hadnagy volt, tért el jobbra, ráment egy hidroncsra és léket kapott. Amikor V. A. Birjuk főhadnagy, a biztosító raj parancsnoka észrevette a balesetet, a 411. számú páncélosnaszáddal a megsérült hajóhoz közelített és baj nélkül a fedélzetre vette állományát. A sérült naszád az 1713-as folyamkilométernél elsüllyedt.

A hajón utazó N. Sz. Karaszev százados az aknavető század parancsnoka, így emlékszik vissza erre a szerencsétlenségre: „... Végre eljött az indulás pillanata és felbőgték a hajómotorok. Kezdetben minden az előírásnak megfelelően ment. Üldögéltünk a hajófenékben, beszélgettünk, tréfálkoztunk. Volt, aki dohányzott... Egyszer csak erős lökést éreztünk, majd fémcsikorgás és ömleni kezd a

7 Az arcvonal az 1708—1715. folyamkilométer között volt.

víz a hajóba... Egykettőre övig merültünk a hideg vízbe. A katonák megriadnak. Nyugalom, fiúk, nyugalom — mondom nekik. Rögtön tudtam, hogy a felrobbantott híd vízben lógó roncsainak ütköztünk. A feladat ismertetésekor beszéltek nekünk erről az akadályról.

Megszólal a hajóharang: riadó! Az ágyútoronyból kiugrott a lövegkezelő és bajtársaihoz csatlakozott. Én foglaltam el a helyet, hogy jobban tájékozódhassak.

A hajó parancsnoka utasítást adott a lék betömésére, de a víz egyre csak ömlött. Segélykérő fényjelzéseket adunk le. Hamarosan mellénk úszott a mentőhajó és már kiáltott is valaki, hogy dobjuk át a hajókötelet. V. A. Birjuk főhadnagynak és legénységének sikerült minket levontatni a roncsokról.

A mentőhajó parancsnoka intézkedik, hogy mindnyájan átszállhassunk a segítségünkre jött hajóra. Sérült naszádunkat hozzáerősítjük az övékéhez.

Sajnos, hajónkat mégsem sikerült elvontatni a hídfőig. A kezdeti balszerencse tovább kísért minket. Naszádunk még kétszer nekiütközött a hídroncsoknak, elakadt, elszakadt a vontatókötél, össze kellett kötni és meg kellett erősíteni.

De nem ez okozta a hajó pusztulását. Eleje a sérülés következtében egyre jobban süllyedt, a tatja meg egyre inkább kiemelkedett propellereivel a vízből. Mikor láttuk, hogy a hajó menthetetlen, elvágtuk a vontatókötelet. Rövidesen elnyelte az ár.”⁸

Bár a deszantkatonákat igyekeztek az alsó fedélzeten biztonságban elhelyezni és óvni, mégis történt sebesülés, sőt haláleset is. Az egyik hajón golyó ölte meg Zabelin tengerészgyalogost.

A hajók reflektorfény nélkül, teljes sötétségben és ködben haladtak a mindkét oldalon ellenséges partok között a kijelölt 111-es magassági pont felé. A siker titka a meglepetésen kívül a jó álcázás volt. A természet is segített, mert olyan sűrű köd volt a Dunán, hogy a hajóknak szét kellett húzódnium, nehogy egymásnak ütközzenek. Az iránytükön kívül más tájékozódási lehetőségük nem volt. A hajóparancsnokok és a kormányosok sok évi tapasztalatukban bízva irányították a hajókat. Ismeretlen, ellenséges vizeken hajóztak.

A 161. számú páncélosnaszád parancsnoka, az akadémiaőről éppen csak kikerült A. Sz. Krucskov hadnagy, aggódva kémlelte a ködbe borult Duna-partot. A menetidő szerint 01.20 órakor kellett a kijelölt helyre érkezniük. Vajon elérték-e már ezt a helyet, vagy talán túlfutottak rajta? Hol lehet a többi hajó? Ha ők is szerencsésen átjutottak az esztergomi hajóroncsok között, akkor már nekik is meg kellett volna érkezniök! De csak a mélységes csend ülte meg a tájat. Seholy semmi mozgás. Lehet, hogy a csendben már németek lapulnak és várják, hogy partra lépjenek?

A ködfátyolon át egyszerűre mozgó fénypontokat észleltek az országúton: gépkocsik tompított lámpafényeit. Menekülő németek lehettek? Most már tudták, hogy megérkeztek a hídfőbe.

A naszád hirtelen fordulatot vett és megközelítette a partot. A deszant parancsnoka, M. V. Asik hadnagy, aki már számos partraszállásban vett részt, kiadta a parancsot: „Deszant, partra!” És abban a pillanatban vízbe ugrott az első szakasz. A hideg víz mellig ér, a katonák lába meg-megcsúszott az agyagos mederben. Fejük fölé tartották géppisztolyaikat, hogy vízbe ne érjenek. Az enyhén lejtős part kavicsos volt, de azon túl meredek, agyagos partfal magasodott előttük.

Halk vezényszavak pattogtak. Asik hadnagy három tengerészt: Prokopenko őrmestert, Tyerezjan szakaszvezetőt és Angeljcsuk matrózt előreküldte, hogy derítse fel a kiszállás helyét.

⁸ N. Sz. Karaszjev százados visszaemlékezése.

Ezalatt az egész deszant igyekezett partra jutni. A vízbe csúszatták a 45 milliméteres ágyút, kicipelték a lőszeres ládákat. Nem kellett siettetni őket, amint a parton ledobtak egy lőszeres ládát, máris futottak vissza egy másikért. Mindenki kétszer fordult.

A kiszállás helyétől feljebb és lejjebb a biztosító hajók cirkáltak. Végre meghallották ismerős, zümmögő hangjukat és ez biztonságérzetet keltett bennük. Bajtársaik itt vannak a közelben és, ha kell, segítenek. A cirkáló hajók azt is jelentették, hogy a többiek megérkeztek.⁹

A kihajózás után a deszantot szállító hajók rádión azt a parancsot kapták, hogy késedelem nélkül térjenek vissza Visegrádra. 03.07 órakor felszedték a horgonyt és visszaindultak kiindulási helyükre.

A deszantot szállító 9 hajó szerencsésen partra tette a tengerészgyalogságot, csak a 411. számú hajó, mely fedélzetére vetette a 7. számú páncélosnaszád légénységét, tévedt el és a lakatlan táti szigetre tette ki harcosait. Ezek N. Sz. Karaszev százados irányításával körkörös védelemre rendezkedtek be. Ezt követően a 411. sz. hajó is csatlakozott a többihez és szerencsésen visszajutott Visegrádra.

N. Sz. Karaszev százados így emlékezik vissza erre az epizódra: „Mi megkésve, egyedül botorkáltunk a sötétségben, nem ismerve a folyó hajózási útvonalát. A többi hajó már a kiszállás helyén volt és végezte feladatát. Egész úton a fedélzeti fülke mellett álltam és figyeltem. Amikor a látási viszonyok javultak, láttam, hogy bal felől már part van, jobb felől pedig hajóink igyekeznek visszafelé a parancsokra kiadta az utasítást: „Deszant, fedélzetre!” Én megismélteltem a parancsot. Embereim gyorsan kimásztak az alsó fedélzetről és lefeküdtek a felsőn. Amikor hajónk megközelítette a partot, a matrózok kidobták a hajópallót. Gyorsan kihajóztunk, de mire észrevettük tévedésünket, addigra a bennünket partra szállító hajó már messze volt.”

A naszádok visszafelé menetben fedélzetükre vették az útvonalukban kirakott, fényjelzéseket adó felderítőket. A hat felderítőből ötöt megtaláltak, de Arkagyij Malahov, vagy ahogy bajtársai nevezték, „Arkaska-művész”, nem volt sehol. Csónakja üresen ringott a Dunán. Mindenki szerette ezt a vígkedélyű, a harcok szünetében rajzolgató bajtársukat.

A deszanthadművelet végrehajtása

Asik hadnagy 65 emberével az ún. táti depó házai alatt, a régi Holdampf-csárda közelében szállt partra. A még ma is ott lakó Gerendás Ferencné (született Holdampf Mária) arra emlékszik, hogy a harcok után egy magas hadnagy megmutatta nekik azt a helyet, ahol hajója kikötött.

A hely meghatározásában jó tájékozódási pontot nyújt a körülbelül másfél kilométernyi hosszúságú táti sziget, melyet a parttól mintegy ötven méter széles holtág választ el. Ettől a szigettől felfelé haladva, két vagy két és fél kilométernyire volt a kiszállás helye.

A visszatért járőr jelentette M. V. Asik hadnagnak, hogy a parton néhány ház áll. Az egyikből ijedt német beszéd szűrődik ki.

Erről I. G. Prokopenko őrmester a következőket írja: „Amikor partraszálltunk, M. V. Asik hadnagy felderítésre küldött hármunkat. Derékig vizesen indultunk el Tyerezjan szakaszvezetővel és Angeljesuk matrózzal, hogy felderítsük az ismeretlen partszakaszt. A homályból házak körvonalai bontakoztak ki.

⁹ A partraszállás Tát és Nyergesújfalu határában az 1729. és az 1731. folyamkilométer közötti partszakaszon történt.

Kúszva közelítettük meg a parton álló legelső házat. Hallgatóztunk. A csukott ajtón át német beszédfoszlány szűrődött ki. Ezt azonnal jelentettük a hadnagynak. Ezután egy szakasszal körülvettük a házat. Két idősebb, törődött katonát találtunk bent. Harc nélkül megadták magukat.”¹⁰

A német partvédelmet teljesen váratlanul érte a hajók megjelenése. Amikor a táti depóban elhelyezett lőszerraktár őrzésével megbízott parancsnoknak, Werner Kappelnak, egy hamburgi orvostanhallgatónak jelentik, hogy Esztergom felől motoros hajók zúgását hallani, csak legyintett: „Unsere” (mieink) — mondotta, mert nem számított arra, hogy ilyen mélyen az arcvonal mögé, a német és a magyar partvédelem között, bejuthattak a szovjet hajók. A német őrség egy része elmenekült Tátra, hogy riadóztassa alakulatát.

Wöhler vezéreztudós, a 8. német hadsereg parancsnoka már kora hajnalban a következő jelentést kapta a hajók megérkezéséről: „Tátnál 70 ellenséges hajó partot ért. Az ellenség tevékenységéről közelebbit nem tudunk.”¹¹

A német katonák egy része felvette a harcot a partra szállt szovjet deszanttal. N. Alpejev hadnagy jelentette Asik hadnagynak, hogy egy gránátszilánk megölte a felderítésbe küldött Tyerezjan szakaszvezetőt, a géppuskások egyikét.

M. V. Asik hadnagy ezt írja: „Amikor hajónk a 111. magassági pontnál partra tette a legénységet és kezdtünk szétszéledni a Duna-parton, a felderítésbe küldött katonáim közé repült egy kézigránát. Ekkor sebesült meg a szakaszvezető, majd hamarosan meghalt. Először magunkkal akartuk vinni, de aztán inkább egy félreeső ház falánál helyeztük el holttestét, hogy később megadhassuk neki a hősi halottaknak kijáró tiszteletet. A harcok után megtaláltuk őt, ott, ahová fektettük, de a mellén lógó kitüntetéseit a németek letépték vattakabátjáról. Abháziából, a hosszú életet megelőző országából jött el idáig, hogy Tát felett, a Duna-parton fiatalon haljon meg a magyar nép szabadságáért és pihenjen örökre az esztergomi tömegsírban.”¹²

Asik hadnagy Alpejev és Nagyvezsda Bojko hadnagyokkal lépett be az egyik Duna-parti házba. A pincében egy magyar családot találtak: középkorú bajszos férfit, a feleségét, két lányukat és az unokákat. A lövöldözés elől menekültek a biztonságot nyújtó pincébe.

A hadnagy a ház tornácán kiterítette a behajózás előtt A. A. Sziporovics századostól kapott térképet. Tájékozódni kezdett. Tát és Nyergesújfalu, valamint a Duna vonalával párhuzamosan haladó bécsi út, a mogyorósbányai szénelosztó magas épülete és a vasúti állomás be volt jelölve, sőt még azok a házak is, amelyek alatt partot értek. A térkép alapján megállapította, hogy valamivel nyugatabbra kellett volna kikötniük. Szerencsére a pincéből feljött bajszos férfi, Holdampf József megmagyarázta, hogy merre, milyen irányban van a keresett Tát község és a nagyobb nyomaték kedvéért még ujjával is mutatja, hogy két kilométerre. Az asszonyok kíváncsian figyelték a csuromvizes Nagyvezsda Bojko hadnagyot, aki szeretett volna megszáritkozni.

Asik hadnagy így írja le találkozását a magyar családdal: „A hajón, mely az én szakaszomat tette partra, volt egy nő is, Nagyvezsda Andrejevna Bojko hadnagy. Vele és Nyikoláj Alpejevvel léptem be abba a házba, amely alatt partot értünk. A ház lakói, egy magyar család, a pincében voltak. Nagyon barátságosan fogadtak minket. A családfő, egy bajszos férfi, kézzel-lábbal magyarázta, hogy hol vagyunk. A harcok elmúltával ismét találkoztam velük. Örültek, hogy sértetlennek láttak.”

10 I. G. Prokopenko őrmester visszaemlékezése.

11 Kriegstagebuch der Heeresgruppe Süd. 20. 3. 1945.

12 M. V. Asik hadnagy visszaemlékezése. — Az esztergomi városházán őrzött szovjet nősi halottak névjegyzékében Vagan Arutyjunovics Tyerezjan a 138. sz. alatt bejegyzett hősi halott

Az országút felől felhangzott a PPS-ek (szovjet dobtáros géppisztolyok) ismerős hangja. Mindenki megkönnyebbült. Ez azt jelentette, hogy a többi hajó legénységének is sikerült partot érnie. M. V. Asik szakasza elindult a fegyverro-pogás irányába egy keskenyvágányú vasúti sín pár mellett vezető bekötőúton. Az utat akkor még magas nyárfák szegélyezték. A keskenyvágányú sín pár ezen a szakaszon nincs már meg. A magas nyárfákat is kivágták a háború után, helyükbe diófákat ültettek, de soruk foghíjas, senki sem gondozza őket. Szakasza élén haladt a felderítőkkal a hadnagy. Minden lépéskor megzörrentek mellén lógó kitüntetései. Ez a csörrenő, ismerős hang adott ütemet a többiek lépésének. Nyomukban a lőszeresládákat, aknavetőket, nehézgéppuskákat cipelők láncá következett. A sort az ágyút vontató két német fogoly zárta be.

Asik hadnagy a következőkben számol be szakaszáról: „A táti deszantban 65 katonával vettem részt. Mi mind egy hajóról szálltunk partra. A 65 ember a következő alegységekből tevődött össze: 28 ember a 144. zászlóalj 1. századából. Ennek én voltam a parancsnoka. 11 ember a 144. zászlóalj géppuskás századából N. Alpejev hadnaggal az élen. 12 ember a 144. zászlóalj páncéltörő századából, összesen 6 páncéltörő puskával (PTR-nehézpuska). 6 utászkatona a dandár utászszázadból. 6 ember a 45 milliméteres löveg kezelőlegénységéből Sza-jenko hadnagy irányításával. Ezen kívül partra szállt velünk a 144. zászlóalj komszomoltikára, J. J. Beka alhadnagy és a zászlóalj egyik felcsere, N. A. Bojko hadnagy. Ők a partraszállás után a parancsnoki harcálláspontra mentek.”

Szemük lassan hozzászokott a sötétséghez. Már jól látták a bécsi országutat, mely a mogyorósbányai szénelosztó és az állomás épülete előtt vezet Tátra. Ezeket az épületeket a térképről már ismerték. Végre megérkeztek arra a helyre, ahol a zászlóaljnak egy három kilométer széles és négy kilométer mélységű hidfőt kellett elfoglalnia, hogy ezzel elzárja a németek esztergomi csoportosításának visszavonulási útját. A bekötő út végénél találkoztak D. Lemza hadnaggal és V. Grisin felderítővel, akik Szidorovics törzsparancsnokkal és Bisztrov őrnaggal az első hajóval érkeztek meg és most elindultak, hogy felderítsék, mi lett Asik hadnagy szakaszával.

A mogyorósbányai állomás épülete előtt már látható volt a szovjet fegyverek hatása. Felfordult szekerek, vonagló lótetemek, halott német és magyar katonák heverték az úton és az útárokban.

Erről az összecsapásról egy felderítő a következőképpen számolt be: „A parancsnoksággal együtt az első hajóról szálltunk partra. Parancsnokom Dmitrij Lemza hadnagy, helyettese Vaszilij Grisin, a törzsőrmeesterünk Marzat Hust, egy cserkesz volt. Amint kiértünk az országútra, rögtön német szekérsorba ütköztünk. Megsemmisítettem az egyik tisztet, zsákmányoltam tőle egy Walter-típusú pisztolyt két tölténnyel együtt. Sikerült »nyelvet« is fognunk.”¹³

Egy másik felderítő így emlékezik vissza a történetekre: „Amikor a hajók az ellenség hátában kiraktak minket, igyekeztünk a szőlőskerteken át gyorsan kijutni az országútra, mert láttuk, hogy német kocsisor halad nyugat felé. Minden kocsin két német katona ült. Olyan közel mentünk hozzájuk, hogy akár kezünkkel lehúzhattuk volna őket a bakról. Egyszer csak nagy dudálással egy benzint szállító tehergépkocsi igyekezett előrejutni. Ekkor már lövéseket is lehetett hallani. Mi is bekapcsolódtunk az összecsapásba. Hamarosan német katonák tetemei és lovak hullái feküdtek az országúton.

Sietve kifeszítettük a telefonhuzalokat, majd a keskeny nyomtávú vasúti sínnek mellett igyekeztünk felfelé a dombnak, hogy a parancsnoki harcálláspontot megépíthessük.” Néhány magyar katonának sikerült az országúti összecsapásból

13 E. F. Koncalovszkij felderítő visszaemlékezése.

Szarkás és Hészoba irányába elmenekülnie a már korábban elkészített állásaikba.¹⁴

A mogyorósbányai állomás épülete előtt F. N. Gorjacsev százados várta Asik hadnagy szakaszát azzal a paranccsal, hogy csatlakozzon az 1. század másik feléhez, I. V. Mazikin századparancsnokhoz, aki kijelöli védelmi szakaszukat.

I. V. Mazikin a második szakaszt, I. V. Szhomenko hadnaggyal, az országútra és a vasúti síneken túli területre irányította. Ebben a szakaszban harcolt többek között J. Szidorenko őrmester, L. O. Demigyenko szakaszvezető, Sz. J. Hizsnyak, I. J. Plehov, I. M. Tyerescsenko és Govorunov.

Mögöttük helyezték el a századparancsnok harcálláspontját. A közelben volt F. N. Gorjacsev százados, A. A. Rjabuhin törzsőrmester, I. Szlobodszkoj, Mazikin összekötője, majd távolabb a harmadik szakasz, I. V. Olejnyikov hadnagy parancsnoksága alatt, kezdte beásni magát.

Asik hadnagy az országúttól balra, le egészen a Dunáig rendezkedett be védelemre, körülbelül 200—300 méternyi szakaszon. Az 1. század feladata volt a Tát felől kitérő németek feltartóztatása és megsemmisítése.

A hadnagy kijelölte harcосai helyét. Közvetlenül az országút szélére került a 45 milliméteres löveg (parancsnok A. P. Szajenko hadnagy), azután a lövészek egy részének árka következnek. Itt ásták be magukat Zalivadnij szakaszvezető, Szuhorov, Koszov, Nyeszteruk, Kocsergin, Angeljcsuk harcosok. Azután Alpejev hadnagy állványos nehézpuskáit állították fel. (Ide került az elesett Tye-rezjan géppuskája is.) Majd Asik hadnagy következett összekötőjével, V. N. Semetovval. A közelükben ásta be magát I. G. Prokopenko őrmester, Asik helyettese. A Dunáig húzódó lövészárkokban harcoltak Lagojda szakaszvezető, Petrenko, Kocsergin, Kovalenko, Krikin, Kotov, Scsur, Szokolov lövészek.

A Duna-parthoz közel helyezkedett el Pocsivalin páncéltörő szakasza, a meredek parton A. J. Kovtun és F. P. Ponomarenko géppuskája. A védelem az országútnál és a Duna-partnál volt a legerősebb.

Mindenki serényen ásta lövészárkát, pedig a tengerészgyalogosok nem szeretik az árokharcot. Megszokták, hogy partraszállva gyors rohammal küzdjék le az ellenséget, hogy aztán a hajókkal új partok, új hídfők felé induljanak. Most is úgy tudták, hogy estére, de legkésőbb másnap találkoznak övéikkel. Ezért csak két napi ételmezt hoztak magukkal, a hátizsákjaikat inkább lőszerrel tömtek meg. Akkor ott, azon a nyirkos márciusi éjszakán senki sem sejtette, hogy csak négynapos igen kemény és véres harcok után, komoly veszteségek árán egyesülhetnek a 16. és a 305. zászlóaljjal és a 10. gárda-lövészhadtesttel.

Asik hadnagy összekötőjével behúzódott lövészárka mélyébe, hogy valamit pihenjen. Csizmája, köpenye a partraszálláskor átnedvesedett. A ködös, nyirkos éjszakában a nedves ruházatban mindenki fázott.

Egy felderítő jelentette a hadnagynak, hogy a mogyorósbányai állomás mellett egy kis épületet találtak, bent kellemes meleg van. Felváltva szárítkozní mentek. A hadnagy erre a jóleső melegre sok év eltelte után is hálásan emlékezik vissza. Sajnos, az ott tartózkodó Lénárd Ferenc bányabőr az összecsapáskor életét veszítette.

A többi század a következő módon helyezkedett el: Nyergesújfalu felé fordulva, az akkor még meglevő téglagyárral szemben a 472. rohamszázad rendezkedett be védelemre (pk: P. I. Kirszanov hadnagy). Északkeleti irányban egy dombon ásta be magát a géppisztolyos század (parancsnok A. A. Kuzmicsev). Mo-

¹⁴ V. G. Gyengymarcsenko felderítő visszaemlékezése. — Szarkás és Hészoba a Dunával párhuzamosan vonuló dűlők nevei Nyergesújfalu határában. Hészobán még ma is megvan az egyik kiépített lövegállás nyoma.

gyorósbánya felé fordulva helyezkedett el a 2. és 3. század. Az előbbinek Ohri-
menko százados, az utóbbinak Lebegyev százados volt a parancsnoka.

A három század patkó alakú védelmi állásai mögött a parancsnok harcállás-
pontja volt az egészségügyiek egy részével és a tartalékkal.

Az összes alegységek tűzösszeköttetésben voltak egymással, így bármely pil-
lanatban képesek voltak egymásnak támogatást nyújtani. A parancsnoknak rádió-
összeköttetése volt a flottillával és a tüzérségi támogatást nyújtó ütegekkel.

Harc a hídfőben

Lassan megvirradt, szabad szemmel is jól látták Tát cseréptetős házait és
Nyergesújfalu határában az akkor még meglévő téglayár épületeit. Egyelőre
nagy volt a csend, a hűvös reggel nem csökkentette a várakozás izgalmát.

Hirtelen mozgást észleltek Tát község felől. Vaszja Szuhoborov Asik hadnagy-
hoz rohant s jelentette, hogy egy páncélos közeledik az országúton, mögötte
mintegy ötven fős német csoport.

A századparancsnok riadóztatta századát és kiadta a parancsot, hogy egészen
közel kell engedni őket. Egyelőre az ágyúk ne árulják el magukat. Ezek még
csak felderítők.

A páncélos ötven méternyire volt tőlük, amikor elhangzott az első tűzparancs.
A páncéltörők lövedékei záporoztak a páncélosra, de átütni nem tudták. A tűz
alatt tartott „Tigris” hirtelen megállt, majd hátrálni kezdett. A német gyalogság
szétszóródott, lefeküdt.

A németek ezután nagyobb erők bevetésével kísérelték meg a partraszállt
erők összeszorítását és felmorzsolását. A gyalogságot páncélosokkal erősítették
meg. J. D. Paszmurov őrnagy partvédő ütegei azonban a hídfő egész előterét
uralták, és a legmesszebbmenő tűzoltalmat tudtak biztosítani; tűzfüggőnyt húz-
tak a fasiszta német páncélosok és a tengerészgyalogság közé.

A németek hamar érzékelték az országút mellett elhelyezett páncéltörőket és
beleütköztek a jól kiépített védelmi állásokba.

Egymást követő rohamaik összeomlottak a tengerészgyalogság védelmén, akik
szilárdan megvetették lábukat és birtokba vették három kilométernyi hosszú-
ságban a bécsi utat és az Esztergom—Komárom vasútvonalat. A túlerővel szem-
ben nem csekély veszteséget szenvedtek, de egy lépést sem hátráltak.

A két ellenfél helyzete között lényeges különbség volt. A szovjet deszant al-
egység, mivel kis hajókon érkezett, nehézfegyvereket nem tudott magával hoz-
ni, de gyorsan beásta magát és fedezékéből védekezett. Ezzel szemben a németek
nyílt terepen támadtak és páncélosaik ki voltak téve a pontosan célzó ellenfél
fegyverei hatásának. A szovjet lövészek, tüzei, aknavetők és a gyalogság össz-
pontosított tüze megakasztotta rohamukat.

A hídfőben harcoló tengerészgyalogságnak az első nap nagyon hosszúnak
tűnt, a német gyalogság, 30 harcokcsival és rohamlöveggel megerősítve, szünet
nélkül támadta őket — 16 rohamot kellett visszaverniük — ugyanakkor a fő-
erők megérkezését hiába várták. A deszantnak ennek ellenére sikerült megtar-
tania állásait, sőt néhány szakaszon tovább bővítette hídfőállását. Ehhez nagy
segítséget kaptak a parti tüzérségtől.

Estére a németek visszahúzódtak állásaikba. Kihasználva a csendet, a tenge-
részgyalogosok felváltva pihentek. Tovább mélyítették lövészárkaikat, vizet
hoztak a Dunáról, hogy szomjukat oltásák. A kötőzőhelyre szállították a sebesül-
teket. A zászlóalj egészségügyi szakasza G. Murudov és N. Bojko hadnagyokkal
az élen és a beosztott ápoló személyzet egész éjjel talpon volt.

N. Bojko hadnagynak erről a következő emléke maradt: „Sok volt a sebesültünk és sokan meghaltak a karjaim között. Nekünk egészségügyieknek nemcsak a sebesülteket kellett ápolniuk és a biztonságukról gondoskodniuk, hanem ha a helyzet úgy kívánta, harcolniuk is kellett: lőni a géppisztolyainkból, gránátot dobni vagy éppen rohamozni. A hídfőben én is megsebesültem.”¹⁵

Ezen a napon halt meg L. A. Vilkovszkij törzsrőmester, Sz. L. Velicsko tengerészgyalogos, A. G. Lukin szakaszvezető és V. T. Pomcsenko tengerészgyalogos.¹⁶

A szovjet tengerészgyalogság táti hídfőjéről a más arcvonalszakaszokon súlyos veszteségeket szenvedő német „Dél” hadseregcsoport hadinaplója március 20-án a következőket rögzítette: „Egy zászlóalj erejű ellenséges partraszálló erő van Nyergesújfalutól keletre 7 km-re és hídfőt alkotott. Az ellenség hídfőjét a Tátnál összefogott erőkkel nem sikerült visszafoglalni. Az ellenség nyomása a Dunától délre levő hídfőkre, Bajna, Körtvélyes körzetében erős, de feltartottuk. Körtvélyesnél az erős ellenséges támadást valószínű sikerül visszaverni...

Az ellenség nyomása erősödik az iparvidékre és az attól északra levő erdő területre. Tokodtól északra a Duna szigetnél zászlóalj erejű erőkkel hídfőt alkottak és Esztergom ellen keletről erőket vetettek be. Tokod körzetében a szovjet hídfőt csak lassan tudjuk felszámolni.”¹⁷

Guderian más szakaszokról átdobott erőkkel akarta itt megerősíteni helyzetét.

Heszlényi, a 3. magyar hadsereg parancsnoka engedélyt kért Esztergom kiürítésére, mert — mint mondotta — a túlerőben levő szovjet csapatokkal szemben nem tudja tartani a kiszögellést.¹⁸ Gudarian azonban kategorikusan megtiltotta, hogy feladja a várost.

A 10. gárda-lövészhadtest előrenyomulása Tát irányába az elkeseredett német ellenállás következtében lelassult. Ugyancsak késett Esztergom felszabadítása, melyben a 83. tengerészgyalogos dandár másik két zászlóalja, a 16. és a 305. is részt vett. Ennek következtében a hídfőben harcoló 144. zászlóalj nehéz helyzetbe került, lőszer, élelmiszer utánpótlására szorult.

Még aznap, vagyis március 20-án Malinovszkij marsall azt követeli a 46. hadsereg jobbszárnyától, hogy fokozza támadását, vegye fel a kapcsolatot a hídfőben harcolókkal, a Dunai Flottilla pedig, március 20-ról 21-re forduló éjjel vigyen erősítést, lőszert és ételmet a táti hídfőben hősiességgel védekező harcosoknak.

„Azt a parancsot kaptam G. N. Holosztjakov ellentengernagytól — írja visszaemlékezésében P. I. Gyerzsavin másodosztályú kapitány, a Szovjetunió Hőse —, hogy éjjel erősítést tegyek partra Bisztrov őrnagy megsegítésére.

Úgy döntöttem, hogy nagyjából ugyanazokkal a hajókkal oldom meg a feladatot, amelyek részt vettek a 144. zászlóalj partraszállásánál. A hajók parancsnokai ismerik már a vízi utat. Én és a tengerészek tisztában voltunk azzal is, hogy most ez sokkal bonyolultabb feladat lesz, mert a németek még körültekintőbbek lesznek és még jobban megerősítik a Duna két partját.”

Március 20-án este Dömös térségében összpontosultak az utánpótlást szállító

15 N. A. Bojko hadnagy ezért a helytállásért kapta meg a Honvédő Háború Erdemrend II. fokozatát. A háború befejezése után a Nemzetközi Vöröskereszt legmagasabb kitüntetésében részesítik, amikor a Florence Nightingale érmet nyújtották át neki.

16 Az esztergomi városházán őrzött szovjet hősi halottak névjegyzékében L. A. Volkovszkij törzsrőmester a 14., Sz. L. Velicsko a 18., A. G. Lukin szakaszvezető a 72. és V. T. Pomcsenko a 103. szám alatt bejegyzett hősi halott.

17 Kriegstagebuch der Heeresgruppe Süd 20. 3. 1945.

18 Nagy Gábor: A 46. hadsereg tevékenysége 1945. március 16—április 4-ig a bécsi támadó hadműveletben. HK. 1970. 1. sz. 41—62. o.

szovjet hajók: 14 páncélosnaszád, 4 aknarakó motoros bárka és 2 aknaszedő hajó.

21 órakor azt jelentette L. K. Szmirnov ezredes, a 83. tengerészgyalogos dandár parancsnoka, hogy a deszantba kijelölt 305. zászlóalj nem érkezhetsen meg a megjelölt időpontra Dömösre, mivel a zászlóaljat előbb ki kell vonni az esztergomi harcokból, ezért kérte, hogy a hajókat irányítsák közelebb az arcvonálhoz. 23.30 órakor befutnak a hajók Basaharcra, mely akkor két kilométernyire volt a harcok színhelyétől, de a 305. zászlóalj csak félórai késéssel érkezett meg. A behajózás sem ment olyan zökkenőmentesen, mint a 144. zászlóalj esetében. Hiányzott a begyakorlottság, a harcosok fáradtak voltak: a lövedékektől feltépt úttesten nehezen és lassan tudtak eljutni a hajókhoz. A páncélosnaszádokba 330 embert, 12 tonna lőszert, két 45 milliméteres páncéltörő ágyút, 15 golyószórót, aknavetőket, gyógyszert és élelmet hajóztak be a 144. és a 305. zászlóalj számára.

1945. március 21-én 02.05 órakor indultak el Basaharcról a hajók és 02.50 óra-kor elérték az esztergomi híd roncsait, amelyet a németek sűrű füstfüggönnyel takartak el. Amint az ellenség meghallotta a motorok zúgását, azonnal tüzet zúdított a hídpillérek irányába. A hajók súlyos helyzetbe kerültek. A füst csípte a harcosok szemét, behatolt a tüdejükbe, egyre nehezebben tudtak lélegzetet venni, emélygett a gyomruk.

Paszmurow őrnagy partvédő lövegei, a hajók segélykérő jelzéseire, azonnal viszonzták a német tüzérség tüzet és lőtték a német állásokat. A 10. gárda-lövészhadtest lövegei is tüzet nyitottak, de a 83. tengerészgyalogos dandár tüzérsége nem tudta a második hajókaraván útját biztosítani, mivel a 305. és a 16. zászlóalj Esztergomért folytatott harcának támogatására az arcvonalon tevékenykedett.

Ismét felszálltak az 5. légihadsereg 312. századának repülőgépei és bombázták a német állásokat.

A hajók ilyen nehéz körülmények között is megkísérelték az áthatolást, de nem sok eredménnyel. A páncélosnaszádok köteléke felbomlott. Butvin kapitány, felmérve a kilátástalan erőfeszítést és a veszteséget, engedélyt kért a visszavonulásra. A parancsnokság helyt adott kérésének, elrendelte a visszavonulást, egyúttal utasította Butvint, hogy hajói húzódjanak széjjel és álcázzák magukat.

A visszavonulási parancs nem jutott el minden hajóhoz, így ezek megkísérelték az átjutást. K. I. Vorobjev főhadnagy hajórajának, a 131., 324., 433. számú páncélosnaszádnak és a 220. és 223. számú aknaszedő hajónak sikerült átvégődni a hidroncsok között. De alighogy kiérték a füstfüggönyből, Esztergom és Párkány felől a németek kétoldali tüzebe kerültek. A víz szinte forrni látszott a becsapódásoktól. Ebben a szorongatott helyzetben még a lerakott aknazárakra is figyelniük kellett.

Először a 131. számú páncélosnaszád kísérte meg az áttörést, de azonnal találatot kapott. A hajó viszonzta a tüzet. A. A. Lazanov, a 2. szakasz őrmestere megsemmisítette az egyik német géppuskafészket. Ezután kigyulladt és süllyedni kezdett. A súlyosan sebesült és erősen vérző G. A. Murzinov főhadnagy parancsot adott a hajó elhagyására, de csak egyetlen matróznak sikerült megmenekülni.¹⁹

¹⁹ Az esztergomi városházán őrzött szovjet hősi halottak névjegyzékében csak Georgij Alekszejevics Murzinov főhadnagy neve szerepel. Ő a 3. szám alatt bejegyzett hősi halott. Parancsnokukkal együtt hősi halált haltak: R. J. Kovalcsuk, F. J. Bazanov, I. L. Rumjancev, G. A. Rumjancev, J. Krjujskov, I. D. Lemenkov, N. D. Kuzmenko, Sz. G. Kalina, I. Peznyicsenko, N. I. Burov, A. I. Gyemidov és N. A. Lazanov, aki néhány perccel halála előtt némitotta el a német géppuskát.

Csodával határos módon menekült meg Vaszja Boriszov. Mikor a parancsnok utasítására Vaszja a márciusi hideg vízbe ugrott, igyekezett minden felesleges ruhadarabtól megszabadulni, hogy könnyebben úszhasson. Sokáig volt a vízben, érezte, hogy tagjai egyre jobban elnehezednek, elgémberednek a hidegtől. Már alig volt ereje, mikor a part köves talajába ütközött. Néhány percig mozdulatlanul feküdt, nem tudta, merre lehetnek bajtársai. Kábultan figyelt, hallgatózott, vajon kinek sikerült még partot érnie? És hol lehet? Kié a part, ahol most fekszik? Kábultsága lassan oszlani kezdett, minden erejét összeszedve feltápáskodott, hogy eljusson övéihez. A közelben gyér fénycsíkot látott. A fény neki most a meleget, a biztonságot, az életet jelentette. Vacogott a hideg éjszakában. A gyengeségtől támolyogva elérte a barakkot, belökte az ajtaját és belépett. Döbbenet nézett rá három német, de ő is megijedt. A két fiatal német egymás szavába vágva vitafozkozni kezdett. Vaszja sejtette, hogy sorsáról lehet szó. A harmadik, egy idős német, száraz köpenyt nyújtott feléje, és termoszból forró feketét. Nem törődve további sorsával, az átélt izgalmaktól kimerülten elaludt a barakk egyik sarkában.

Másnap felrúncigálták, az idős német a parancsnokságra kísérte kihallgatásra. Az egyik mellékutcából azonban már orosz beszéd foszlányai hallatszottak. Mindketten megálltak, egymásra néztek. Vaszja tudta, hogy most dől el a sorsa: élet vagy halál? A német intett a fejével, hogy elmehet. Feszült pillanatok voltak ezek. A matróz szinte a tarkóján érezte a német puskájának csövét, várta a dörrenést. Nem akarta elhinni, hogy élve úszta meg ezt a kalandot. Hirtelen rohanni kezdett és torkaszakadtából kiabálta: „Bajtársak ne lőjeteK, matróz vagyok Gyercsavin hajójáráól.”

1945. március 21-e volt ekkor, Esztergom felszabadításának napja.

A 220. számú hajó is belövést kapott a gépházába és a fedélzeti fülkéjébe. A keletkezett robbanásakor azonnal meghalt N. D. Kicsenko főhadnagy, a hajóosztály aknászparancsnoka, Cservin és Mocar őrmesterek. A megsérült hajó teljes sebességgel igyekezett eljutni a hídfőhöz.²⁰

Minden nehézség ellenére négy hajónak sikerült eljutni a szorongatott hídfőhöz és ott 4.00 óraker kihajóztattak 70 embert, egy 45 milliméteres löveget, 61 láda lőszert és kevés élelmet. A négy hajó között volt a 324. számú hajó is (parancsnoka, Lugovoj gárda-főhadnagy), amelynek az volt a feladata, hogy haladjon felfelé a Dunán és semmisítse meg a német átkelőhelyet, amelyet a hídfőtől nem messzire működtettek. Létezéséről a felderítők adtak hírt. A légi erőnek nem sikerült megsemmisítenie, mert a németek csak éjjel működtették a kompot, nappalra elrejtették.²¹

Lugovoj gárda-főhadnagynak sikerült az átkelőhelyet megrongálnia, de hajója számos belövést kapott. Az egyik robbanás alkalmával ő is hősi halált halt, vele pusztult legénységének egyharmada is. Petrov fedélzetmestert repeszek sebeztek halálra. A lövegtoronyban robbanó lövedék Poszpesnij törzsőrmentert ölte meg, ő volt a hajóosztály Komszomol-szervezője.²² A súlyosan megrongálódott naszádnak sikerült visszatérnie Visegrádra.

A 433. számú páncélosnaszád, miután kirakták a kevés utánpótlást és behajózták a sebesülteket, 04.30-kor felszedte a horgonyt és a két aknaszedő kíséretében elindult, hogy virradat előtt visszaérjen állomáshelyére.

²⁰ Az esztergomi városházán őrzött szovjet hősi halottak névjegyzékében Nyikoláj Dmitrijevics Kicsenko főhadnagy a 2. sz., Juriij Filippovics Mocar őrmester a 6. sz. alatt bejegyzett hősi halott. Cservin neve nem szerepel a névjegyzékben.

²¹ A német átkelőhely a nyergesújfalui eternitgyár és Csenkepuszta (Csehszlovákia) között működött.

²² Az esztergomi városházán őrzött szovjet hősi halottak névjegyzékében Leonyid Mihajlovics Lugovoj gárda-főhadnagy az 1. sz., Vlagyimír Vasziljevics Petrov fedélzetmester a 7. sz., Iván Alekszandrovics Poszpesnij törzsőrmenter az 5. sz. alatt bejegyzett hősi halott.

A németek a fényszórókkal megvilágított esztergomi hídnál teljes készültségben várták őket.

A 433. páncélosnaszád számos belövést kapott és kigyulladt. Mivel a Duna közepén a hajótüzet eloltani és a megrongálódott kormány szerkezetet kijavítani nem lehetett, K. I. Vorobjev főhadnagy utasította a hajó kormányosát, hogy húzódjanak partközelségbe.

A németek azt hitték, hogy az égő hajó ugyanis elsüllyed, figyelmüket a másik kettőre irányították. Így egy kis időt nyerve sikerült a hajótüzet eloltani és a kormány szerkezetet megjavítani. Hajnal felé vették észre a németek, hogy a hajó még mindig a part mellett vesztegel, megközelítették, hogy zsákmányul ejtsék. Ekkor a már kijavított hajó katyusáiból csapást mért a mintegy 200—300 méternyire közelítő németekre, majd gyorsan kihajózott a Duna közepére és szerencsésen megérkezett Visegrádra.

Mindegyik hajón nagyon sok volt a sebesült és a halott. A 433. számú naszádon elsősorban a táti hídfőből elszállított sebesültek pusztultak el. Közöttük Kovaljev hadnagy.²³

A német „Dél” hadseregcsoport hadműveleti naplója erről a következőket rögzítette: „Az ellenség 20 nagy partraszálló hajójából hármat kilőttünk. A megerősödött ellenség megszállta a Nyergesújfalutól 5 km-re keletre levő három Duna-szigetet és ellenlökéseink ellenére hídfőjét Szarkástól dél felé kiszélesítette.”²⁴

A március 21-én hajnalban kihajózott tartalékot, fegyvert, lőszert és élelmiszert gyorsan szétosztották. Bisztrov őrnagy Asik hadnagy századát 3 aknavetővel erősítette meg. Szajenko hadnagynak előző napon kilőtték a 45 milliméteres lövegét. Meghalt a kezelőlegénység is. Ő is csak nagy szerencsével maradt életben. A partra tett utánpótlásból új löveget kapott hat kezelővel.

A németek, az előző naphoz hasonlóan, harckocsikkal és rohamlövegekkel megerősített gyalogsággal rohamozták a deszant állásait. I. Tyerescsenko fedezéke a mogyorósbányai vasútállomás közelében volt. Amikor egy Tigris tartott feléje előkészítette páncéltörő gránátját, hogy megsemmisítse a páncélost, de egy szilánk megsebesítette a nyakán, ezért visszahúzódott. Miután bekötözték, gyorsan az országút melletti árokba kúszott a közeledő Tigris felé. Kivárta a megfelelő pillanatot, majd gránátját a lánctalp alá vetette. A páncélos kigyulladt, de Tyerescsenko is meghalt.²⁵

A németek nemcsak az országúton rohamoztak, hanem a Duna-parton is. A gyalogságot Tigris harckocsikkal és Ferdinand rohamlövegekkel támogatták.

Nyikoláj Pocsivalin, az egyik páncéltörő szakasz parancsnoka, közel engedte magához az egyik Ferdinándot, majd tüzet nyitott rá. A rohamlöveg kigyulladt. Ez már az ötödik volt, melyet kilőtték a Tát felől támadók közül.

A harcok eseményeit így idézi fel: „A legmelegebb pillanatokban kilöttem két páncélost, azután fogtam a karabélyomat és azzal löttem tovább. Megsemmisítettem egy német géppuskást és néhány harcost. Géppuskáinkhoz 120 töltényt kaptunk, de az két nap alatt elfogyott. Éjjel odalopakodtam egyik hősi halott bajtársam szétlőtt géppuskájához és elhoztam tőle a megmaradt töltényeket. Ebből is látható, hogy milyen súlyos helyzetbe kerültünk a hídfőben.

Megsebesültem, azt hittem, hogy mindkét szememre megvakultam, de hulló

²³ Az esztergomi városházán őrzött szovjet hősi halottak névjegyzékében Grigorij Alekszejevics Kovaljev hadnagy a 43. sz. alatt bejegyzett hősi halott.

²⁴ Kriegstagebuch der Heeresgruppe Süd 21. 3. 1945.

²⁵ Az esztergomi városházán őrzött szovjet hősi halottak névjegyzékében Iván Mihajlovics Tyerescsenko a 142. sz. alatt bejegyzett hősi halott.

könnyeim kimosták szememből a közeli robbanásakor behullott földet, látásom visszatért és folytathattam a harcot.”²⁶

A németek a Szarkás dombon levő harcálláspontot Mogyorósbánya felől akarták bevenni és megsemmisíteni. A dombon beásott alegységek, a parancsnokok, a tartalék, de még az egészségügyiek is felvették ellenük a harcot. Csak több órás elkeseredett küzdelem után sikerült a németeket visszaverni egész Mogyorósbánya községig. Ebben a küzdelemben esett el Sz. G. Murudov, az egészségügyi szakasz parancsnoka és V. G. Pancsenko alhadnagy.²⁷

Esztergom felszabadítása után a dandár tüzérségét is előre vonták, hogy mielőbb egyesülhessen a hídfőben harcolókkal.

Sz. M. Akszimentyev hajótüzérparancsnok erről a következőket írja: „Amikor március 21-én Esztergom felszabadult, azt a feladatot kaptam P. I. Gyerzsa-
vin kapitánytól, hogy a hajótüzérséggel biztosítsam a Duna jobb partján előrenyomuló 83. tengerészgyalogos dandár útját és a bal parton Párkány térségéből meginduló 25. gárda-lövészhadtest előretörését. A hajók az 1717—1718. folyamkilométereknél foglalták el állásaikat, én pedig a Bazilika kupolájából irányítottam a tüzérségünket. Nagyon jól láttam az ellenség harcrendjét, beláttam annak mélységébe. Tűzcsapásaink egy kilométernyire megelőzték a hajókat, így biztosítottuk előrejutásukat.”

Esztergom felszabadulása új erőt, reménységet öntött a hídfő fáradt, elcsigázott és többségében sebesült katonáiba.

Malinovszkij marsall parancsot adott, hogy Bisztrov őrnagy adja fel a hídfőt. Törjenek ki Tát irányába és harcolva egyesüljenek a felmentésükre igyekvő zászlóaljakkal.

V. P. Bisztrov őrnagy, a hídfő védelmével megbízott parancsnok erre így emlékezik vissza:

„Jelenttem a dandárparancsnoknak, hogy nagyon sok az olyan sebesültünk, akik a lövészárokból még tudnak harcolni, de a gyűrűből kitorni és kizúszásban részt venni már nem. Ezért engedélyt kértem, hogy a hídfőben maradhasunk és ott harcolhassunk tovább. Bízunk önmagunkban és a tüzérség támogatásában. A sebesülteket sem lehetett kitenni az ellenség bosszújának.”²⁸

L. K. Szmirnov ezredes az engedélyt megadta és további kitartásra buzdította a harcosokat.

Gnyegyenko politikai tiszt, Beka alhadnagy, a zászlóalj komszomoltikára, Szidorovics törzsparancsnok és maga Bisztrov őrnagy még az éjjel bejárták a lövészárkokat, elbeszélgettek a harcosokkal és végső kitartásra buzdították őket.

Éjjel repülőgépekről löszert, élelmet és kötszert próbáltak ledobni a hídfőben harcolóknak, de mivel a repülőgépeknek nem adhattak fényjelzéseket, a szállítmány egy része a „senki földjére” vagy általuk meg nem közelíthető helyre esett. Néhány láda olyan szerencsétlenül zuhant le, hogy két katonát megölt.

1945. március 22-én hajnalban a szovjet gépek bombázták Táton és Nyerges-
újfaluban a németek állásait, de ez csak késleltette, de nem akadályozta meg a németek támadását.

Amint a szovjet bombázók távoztak, a németek — tüzérségi előkészítés után a harcokcsik és önjáró lövegek támogatásával — rohamra indultak a deszant ellen. A pokoli hangzavarban mindenki azt hitte, hogy már csak egyedül ő maradt életben.

²⁶ Nyikoláj Pocsivalin visszaemlékezése.

²⁷ Az esztergomi városházán őrzött szovjet hősi halottak névjegyzékében Szabir Guszejnovics Murudov hadnagy a 74. sz., Vaszilij Grigorjevics Pancsenko alhadnagy a 96. sz. alatt bejegyzett hősi halott.

²⁸ Bisztrov őrnagy visszaemlékezése.

Ebben a válságos helyzetben Paszmurov őrnagy útegei tűzfüggönnyel zárták el a németek menekülési útvonalát, akik nagy veszteségekkel vonultak vissza, hogy később újra rohamozzanak. Most azonban egyre inkább a Duna partján kíséreltek betörni a hídfőbe.

A balszárnyon, a magas parton, már csak egy ember, Andrej Kovtun géppuskás tartotta a védelmet. Váltótársa, a kettes számú kezelő, az azerbajdzsáni Ibrahimov, előző este elesett. Kovtun egész éjjel egy pillanatra sem hunyta le a szemét, éberen vigyázott, hogy a németek fel ne jöhessenek a meredek parton. Egyszer csak észrevette, hogy a parthoz lapulva, a fűzfabokrokba kapaszkodva németek jönnek felfelé. Óvatosan lopakodva nyolc-kilenc fasiszta közeledett. Kovtun nem vesztette el a fejét. Várt, hogy közelebb kerüljenek hozzá és lőtt. A csatárlánc élén haladó német megtántorodott és elvágódott. A többiek egy ideig vártak, majd lassan újra küszni kezdtek feléje. Kovtun keze most sem remegett, nyugodtan célzott és megint talált. És ez így ment egy ideig. Aztán itt is beállt a csend. Kovtun megtörölte veritékező homlokát és annyi töltényhüvelyt, ahány németet megölt, egymás mellé benyomott a fagytól felengedett talajba. Egy hüvely egy fasisztát jelentett. A három nap alatt több tucat töltényhüvelyt „könyvelt” el.

A hídfő más szakaszán is hasonló heves harc dúlt. A nyergesújfalui téglagyárba németek fészkeltek be magukat. Ebből a biztos fedezékből állandó tűz alatt tartották a 472. roham század állásait, amelynek P. I. Kirszanov hadnagy volt a parancsnoka. A katonák itt is halált megvető bátorsággal álltak helyt és egy tapodtat se hátráltak.

A 472. roham század egyik szakaszvezetője, N. Kuvsinyikov, egymaga 48 ellenes katonát tett harcképtelenné, A. Izvekov géppisztolyos 41 fasisztát semmisített meg, G. Pakulov pedig 45-öt.

A 472. roham században szolgáló három ápolónó: Vera Ivasziszina, Katyja Sztefanida és Klava Afanaszjeva, a hídfőn tanúsított bátorságukért, megkapták a Vörös Zászló Érdemrendet. Sajnos, Klava Afanaszjeva már nem érte meg ezt az ünnepélyes pillanatot, mert a későbbi harcokban elesett.

A vasúti sínek mögötti töltésnél két fiatal felderítő, Szemjon Hizsnyak és Ványja Plehov tűnt ki bátorságával. Egymást fedezték a rohamok alatt. A 18 éves Ványka megsebesült, de a tüzelést ekkor sem hagyta abba. Mindenki azt hitte, hogy csak könnyebb sérülés érte.

„Mikor a sötétség beálltakor visszavonultak a németek — meséli el barátja, Szemjon Hizsnyak, Iván Plehov hősi halálának történetét —, akkor ugrottam bajtársam és barátom lövészárkába, hogy megnézzem, miért hallgatott el olyan hirtelen. Ványka vérben feküdt. Mellét és a fejét ütötte át egy-egy golyó. Még élt, de már nem lehetett rajta segíteni.”²⁹

A gimnasztyorkáján megalvadt vérfoltok alapján állapították meg, hogy különböző időpontokban sebesült meg, de még erősen vérezve is tovább harcolt, míg össze nem esett.

Március 22-én sebesült meg a századparancsnok, I. V. Mazikin hadnagy is. A közelében robbant gránáttól súlyos fejsérülést szenvedett. Elvesztette beszélőképességét és teljesen megsüketült. Küldönce I. Szlobodszkoj és A. Rjabukin törzsőrmester cipelték a teljesen harcképtelenné vált parancsnokot a kötözőhelyre. A haláltól a mellén lógó kitüntetései mentették meg, azok fogták fel a halált osztó szilánkot.

Ettől fogva az 1. század irányítását Mihail Asik hadnagy vette át. A hídfő ellen intézett német rohamok összeomlottak ellenállásukon. Higgadt parancsai

²⁹ Sz. Hizsnyák visszaemlékezése. — Az esztergomi városházán őrzött szovjet hősi halottak névjegyzékében ő a 99. sz. alatt bejegyzett hősi halott. A teljes neve: Iván Jefimovics Plehov.

erőt öntöttek a fáradt harcosokba és személyes bátorsága magával ragadta a már-már csüggedőket. A legmelegebb pillanatokban is nyugalmat tanúsított, és katonái az ő példájából merítettek erőt és bátorságot ahhoz az emberfeletti teljesítményhez, amit ettől a maroknyi harcostól a hídfő megtartása megkövetelt. M. V. Asik hadnagy a Szovjetunió Hőse lett.

„A Szarkástól északra támadó ellenség — olvasható a német »Dél« hadsereg-csoport hadműveleti naplójában — Bajna két oldalán támadva Nagysáp széleig tört előre. Északnyugati irányba végrehajtott ellenlökésünk sikertelen volt. A Sárísáp, Körtvélyes (Dorog) körzetéből északnyugatra—nyugatra támadó ellenséges csoport a Nyergesújfalutól északnyugatra levő hídfővel keres összeköttetést.

A nyugatról támadó ellenség Szarkás elfoglalása után közel került a hídfőhöz.”³⁰

1945. március 23-án Malinovszkij marsall parancsot adott a 46. hadsereg parancsnokának, hogy a 10. gárda-lövészhadtest Nagysáp körzetéből mérjen csapást Mogyorósbánya irányába és 23-án reggel egyesüljön a deszanttal, a 83. tengerészgyalogos dandár pedig foglalja el Tátot.

Esztergom felszabadítása után mindkét zászlóalj arra törekedett, hogy mielőbb eljusson a táti hídfőbe, de a németek előbb az Esztergomhoz tartozó, a várostól mintegy két kilométernyire folyó Malom-patakon átívelő Zsidódi-hídnál tartóztatták fel őket, s csak két napi szívós harc után tudták ellenállásukat megtörni.

A. A. Kuzmicsev lövészszázadából mintegy 80 tengerészgyalogos eljutott a Mogyorósbánya körüli dombokra és onnan tűz alatt tartotta a Mogyorósbánya—Tát, valamint az Órisáp—Bajót felé vezető országutakat. Jevdokija Nyikolajevna Zavalij hadnagy védelmi szakaszát március 23-án páncélosok támadták meg. A németek már-már elérték a lövészárkokat, amikor a 10. gárda-lövészhadtest egységei, Nagysáp és Annavölgy irányából, felmentették őket.

Jevdokija Zavalij hadnagy így emlékszik az eseményekre: „Felbőgtek a fasiszta páncélosok motorjai és elérték árkainkat. Dmitrij Szedin szakaszvezető a lövészgödörben volt, amikor az egyik német páncélos teljes sebességgel közeledett feléje, majd átrobogott rajta. Belém hasított a fájdalom: »Nincs már Mityánk, fiatal, vidám harcosunk.« Egyszer csak mit látunk? Dmitrij mászik ki a behorpadt árokból, átugrik egy másikba és gyors mozdulattal egy páncéltörő gránátot vetett a páncélos hernyótalpa alá. Az megállt, forogni kezdett, majd kinyílt a felső nyílása és egy fasiszta sorozatot adott le ránk. Vaszilij Utkin egy hirtelen ugrással máris a páncéloson van. Vaszilij Kozrjev harcos is segít neki megsemmisíteni a páncélosban ülő németeket.

Ekkor egy újabb páncélos tör ellenünk, Szedin szakaszvezető, jobb kezében az utolsó gránátot szorongatva, teljes iramban rohan a fasiszta szörnnyel szembe és a páncélos alá hajítja a gránátot. A páncélos felrobban, de meghal Dmitrij is.”³¹

Végre március 23-án hajnalban a 305. zászlóaljnak sikerült a Malom-patakon átjutni, a táti hídnál azonban még egyszer feltartóztatták őket a visszavonuló németek.

Március 23-án 14 órakor Tát község felszabadult és a deszant egyesült a dandár főerőivel. Délután 14 óra 30 perckor már a templomtoronyból figyelték a németek menekülését.

³⁰ Kriegstagebuch der Heeresgruppe Süd 22. 3. 1945.

³¹ J. Ny. Zavalij visszaemlékezése. — Az esztergomi városházán őrzött szovjet hősi halottak névjegyzékében Dmitrij Konstantinovics Szedin a 117. sz. alatt bejegyzett hősi halott.

A 46. hadsereg jobbszárny csapatai ezen a napon szabadították fel Tokod, Sárisáp, Nagysáp, Mogyorósbánya, Szarkás, Bajót községeket, Tokod és Annavölgy bányákat.

Amikor D. D. Vonljarszkij, a 305. zászlóalj egyik szakaszparancsnoka, 20 emberrel elsőik között benyomult Tátra, a németek nagy része már elmenekült, a többi megadta magát.

Vonljarszkij erre az eseményre így emlékszik vissza: „Mikor átjutottunk a község határán folyó patak hídján, a németek zöme már elkotródott. Azonnal egy lovasfutárt küldtünk a hídfőbe, hogy hős bajtársaink mielőbb megtudják a jó hírt, hogy már Tát is felszabadult és egyesülhetnek velünk. Nagyon izgatottak voltunk, mert nem tudtuk, kiket találunk közülük életben, kik haltak hősi halált.”³²

Egymás után hozták a sebesülteket. Közöttük volt a súlyosan sebesült Mazinkin századparancsnok, Dolgopolov, Gablija, Zalivadnij és mások, akiktől egy időre, vagy talán örökre búcsút kellett venniük.

Az elesetteket a Duna-parti homokra fektették. Dízsörtűzzel tisztelegtek emléküknél, majd Esztergomba szállították őket, hogy ott vegyenek tőlük végső búcsút.

*

Március 23-án az Esztergom felől támadó 16. és 305. zászlóalj, valamint a Tokod felől érkező 10. gárda-lövészhadtest egyesült a 144. zászlóaljjal, ezzel a hídfőben befejeződtek a harcok.

A 144. zászlóalj négy nap alatt összesen 39 rohamot vert vissza. A németek Tát körzetéből, valamint Mogyorósbánya és Nyergesújfalu felől páncélosokkal és rohamlövegekkel megerősített gyalogos alegységekkel támadtak ellenük.

V. P. Bisztrov őrnagy határozottsággal irányította a hídfő harcát. A harctevékenység szervezése, lefolytatása mintaszerű volt: az összefegyvernemi alakulatok pontos együttműködésének ragyogó példája. A tapasztalat, a higgadt megfontolás és a bátor elszántság állt szemben a makacsul rohamozó ellenséggel.

A harcok súlyosságát mutatja az is, hogy a Tát és Nyergesújfalu határában létesített hídfőben tanúsított bátor helytállásukért hárman megkapták a harcok legmagasabb kitüntetését, az arany csillagot és a Szovjetunió Hősei lettek: Mihail Vlagyimirovics Asik hadnagy, Varlam Alekszejevics Gablija őrmester és a páncéltörők közül egyedül életben maradt Nyikoláj Mihajlovics Pocsivalin.

A keleti, déli és nyugati irányból előretörő hadosztályok fokozatosan részekre szabdalták a bekerített német erőket. A szovjet csapatok Tokod körzetében bekerítették a 711. gyaloghadosztály öt zászlóalját, közben a 96. gyaloghadosztály nyergesújfalu hídfőjét is elérte a 10. gárda-lövészhadtest, Bajótnál és Nyergesújfalu keleti szélénél is rohamozták a német állásokat. Lábatlan körül szintén tovább szűkült a szovjet csapatok gyűrűje.

Wöhler javasolta Guderiannek, hogy a Dunától délre levő két német hadosztályt dobják át a Dunától északra. Hitler azonban elutasította a kérést és parancsot adott, hogy harc nélkül egy talpalatnyi földet se adjanak fel, sőt azt követelte, hogy nyugati irányból mért csapással állítsák helyre az összeköttetést a bekerített csapatokkal.³³

Ez azonban csak tovább súlyosbította a bekerített erők helyzetét. Malinovszkij marsall parancsot adott az 5. léghadsereg parancsnokának, hogy éjjel-nap-

³² D. D. Vonljarszkij visszaemlékezése.

³³ Kriegstagebuch der Heeresgruppe Süd 23. 3. 1945.

pal tartsa megfigyelés alatt a bekerített erőket és akadályozza meg kitörésüket a Duna északi partjára.

A szovjet erők nyomására a németek megkísérelték meggyorsítani déli hídfőjük kiürítését, de a Dunát elérő német alegységek súlyos veszteségeket szenvedtek és arra is képtelenek voltak, hogy gyalogsági nehézfegyvereiket átvigyék a Dunán.³⁴

Március 25-ével a Dunától délre védekező német erők helyzete azzal is súlyosbodott, hogy a Dunától északra megindult a 2. Ukrán Front főerőinek a támadása.

Március 26-án felszabadult Nyergesújfalú és Lábatlan. Ezzel a 46. hadseregnek sikerült felszámolnia az esztergom—tata-tóvárosi csoportosítást, mely 20 ezer katonát és tisztet számlált, valamint sok harci technikai eszközt és felszerelést foglalt magába.

Még néhány napot időzött a hídfőben a 83. tengerészgyalogos dandár, hogy megtisztítsa a terepet a hátramaradt, vagy a bujkáló fasisztáktól, aztán jött az új parancs, indulni kell tovább. Új hídfők, új harcok következtek: Neszmély, Radvány, Komárom, Pozsony, Bécs... Újabb győzelmek és újabb sírok a Duna mentén...

³⁴ Nagy Gábor: A 46. hadsereg tevékenysége 1945. március 16—április 4-ig a bécsi támadó hadműveletben. HK 1970. 1. sz. 41—62 o.